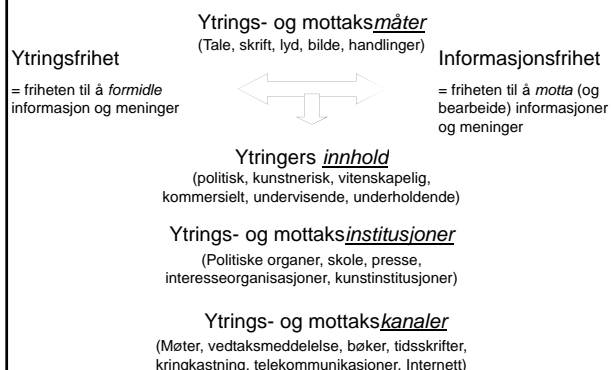

Oppsummeringsforelesning, DRI 2010

18. november 2009

Ytringsfrihet – informasjonsfrihet

Grunnlovens "nye" § 100

- Ytringsfrihetens begrunnelser (NOU-en kap. 2)
  - Sandhedssøgen,
  - Demokrati
  - Individets frie Meningsdannelse
- Informasjonsfriheten (NOU-en kap. 5.4)
  - Ret til Innsyn i Statens og Kommunernes Akter
  - [Ret til] at følge Forhandlingene i Retsmøder og folkevalgte Organer
- Klarere angitte grenser for ytringsfriheten
  - Personvern, beskytte barn (primært filmsensur)
  - Ellers kreves konkret lovhjemmel når ytringsfriheten skal begrenses

NOU 2003:30, ny offentlighetslov

- Kapittel 17: Innsynsprosessen
  - Gjennomgang av *saksbehandlingsreglene* for innsyn
  - Grunnleggende påstand/hypotese: "Selv om saksbehandlingsreglene i seg selv ikke skal utvide eller innsnevre innsynsretten ..., vil de rent faktisk kunne ha en slik virkning"
- Kapittel 18: Nye former for åpenhet – ...
  - Drøfting av et konkret detaljpunkt i mandatet, om det bør være plikt til å gjøre tilgjengelig på Internett:
    1. Elektroniske postjournaler
    2. "Selve dokumentene" i elektronisk form

Om innsynsprosessen:

- Teknologinøytrale regler er ønsket
- Beslutning om innsyn ikke enkeltvedtak (etter forvaltningsloven)
- "Mildt krav" til å identifisere det du vil ha innsyn i
- Organet må selv vurdere om innsyn skal gis (uavhengig av andre organers tidligere vurderinger)
- Ikke mer presist angitte tidsfrister for å gi innsyn
- Fortsatt papirkopi som hovedregel (også åpent for elektronisk kopi og for muntlig orientering)
- Hovedregelen er fortsatt gratis innsyn (unntak må forskriftsfestes, fortrinnsvis for "bearbeidet" informasjon)
- Avslag må henvise til hjemmel, begrunnelse kan kreves

Om elektronisk tilgjengeliggjøring

- Effektivisering kan oppnås
- Mer innsyn kan oppnås
- Vanskeligere å ivareta personvern (unntak fra offentlighet gjelder opplysninger underlagt taushetsplikt, men ikke dermed nødvendigvis alle personopplysninger)
  - Mengdeproblem, lett å søke
  - "Puslespilldoktrinen" (sette sammen personprofiler)
- Utvalget ønsket en viss begrenset plikt til å tilgjengeliggjøre elektronisk journal
- Mulighet for, men ikke plikt til, å tilgjengeliggjøre selve dokumentene elektronisk

Elektronisk offentliggjøring, slik loven ble...

- I utgangspunktet er det *arkivloven* som pålegger plikt til å føre journal
  - *Journal* er saksinformasjon; saksnummer, sakstype ("arkivkode"), brevoverskrift, avsender, mottaker, dato
- Offentleglova § 10:
  - Offentlig journal *kan* føres elektronisk
  - Hvis den er elektronisk, så *skal* den gjøres tilgjengelig
  - Hvis også de underliggende dokumentene er elektroniske, så *kan* de gjøres tilgjengelige på nett
  - Unntak ("forbud" mot tilgjengeliggjøring på nett) kan gis ved forskrift

Forskriftens utdypinger av § 10

- Forskriftens § 6: Tilgjengeliggjøring av journal
  - *Hvilke organer* som skal tilgjengeliggjøre på nett
  - "Tvilstilfeller" (avgjøres av overordnet departement)
  - Hvilke organer som *ikke* har en slik plikt
- Forskriftens § 7: Tilgjengeliggjøring av dokument
  - Restriksjoner som angir *hva slags opplysninger* som ikke må fremgå av de dokumentene som legges ut på nett
  - Lovbestemt taushetsplikt, lovbestemte unntak fra offentlighet, sensitive personopplysninger etc.

Reglene i ny offentlighetslov

- § 7: "Bruk av offentlig informasjon"
  - Private virksomheter kan bruke offentlig informasjon i kommersielt øyemed
  - Hvis ikke lovbestemt taushetsplikt e.l. hindrer det
  - Implementerer "gjenbruksdirektivet" (2003/98/EF)
- § 8: "Hovudregel om gratis innsyn"
  - Detaljerte regler om betaling i forskriftens § 4
- § 9: "Rett til å krevje innsyn i ei samanstilling frå databasar"
  - Jf. § 7, om å kunne bruke offentlig informasjon
  - Forbehold: Dersom det kan gjøres "med enkle midler"
  - Kanskje en litt "lite helhjertet" implementering?

Fra "meroffentlighet" til "meirinnsyn"

- "Navneskiftet" kom med den nye offentlighetsloven, § 11
- Endringen signaliserer at det ikke bare gjelder hele dokumenter, men også enkeltopplysninger i et dokument
  - Hele dokumentet kan likevel unntas hvis det må til for å unngå et misvisende inntrykk av innholdet (§ 12)
- Dette er en *plikt* for forvaltningsorganet til å vurdere om de *likevel* skal kunne gi innsyn, selv om de "etter kriteriene" kan unnta opplysningene fra offentlighet
- Reglene om merinnsyn har også blitt tatt inn i forvaltningslovens regler om parterers innsynsrett
  - nytt annet ledd i lovens § 18
  - i kraft samtidig med den nye offentlighetsloven, 1.1.2009

Hva kan du krevje innsyn i? – noen utgangspunkter

- Innsynsrettighetene er sterkest innenfor det offentlige fordi det her gjelder et *offentlighetsprinsipp*
- Viktige lover som gir innsynsrett
  - Grunnloven § 100 femte ledd: "Enhver har Ret til Innsyn i Statens og Kommunernes Akter og til at følge Forhandlingerne i Retsmøder og folkevalgte Organer. Det kan i Lov fastsættes Begrænsninger i denne Ret ud fra Hensyn til Personvern og af andre tungtveiende Grunde."
  - Offentleglova (innsyn for alle, uavhengig av forhold til saken)

Hva kan du krevje innsyn i? – noen utgangspunkter

- Noen flere lover som gir innsynsrett...
  - Personopplysningsloven (innsyn for alle, og for registrerte personer)
  - Forvaltningsloven (innsyn for parter i forvaltningssaker)
  - Miljøinformasjonsloven (innsyn for alle, i miljøinformasjon)
  - Kommuneloven (innsyn for alle i sakslister og adgang for alle til møter)
- Innsynsrett *overfor private* eksisterer innen spesifikt angitte områder; viktigst er innsynet etter personopplysningsloven

Innsynsretten etter personopplysningsloven § 18

- Alle har rett til å vite hvilke typer behandling av personopplysninger som skjer i offentlige og private virksomheter (kan også være hos personer)
- Alle har rett til å få bestemte opplysninger som beskriver hvorledes personopplysninger blir behandlet
- Alle har rett til å spørre om det blir behandlet opplysninger om dem, og i tilfellet få innsyn i opplysninger om egen person
- Enkelte unntak gjelder, se § 23
  - Rikets sikkerhet, nødvendig for etterforskning, utrådelig for deg selv eller nærstående, intern saksforberedelse (bare opplysninger som ikke gis videre) osv.

Nærmere om begrepet "overvåkning"

- Flere ulike betydninger
  - Etterretning; kartlegge *potensielt* skadelig virksomhet/personer
  - Etterforskning; finne ut av noe som faktisk har skjedd
  - Sensur; avskjære/ redusere noens menings- og handlemåte
  - Samfunnskontroll; påse at folk "er lovlige" (betaler skatt og barnebidrag, ikke mottar uberettiget trykk, ikke kjører for fort...)
  - Monitorering; følge med på tekniske spor fra bruk av systemer
    - Eks.: hvem skaffet (berettiget eller uberettiget) tilgang til opplysninger?
    - Det er en betydning som brukes her. Monitorering kan også brukes om bl.a. kameraovervåkning og bompengepasserer osv.
- Betydningene er ulike, men de er også beslektet
- Alle betydningene er i større eller mindre grad relevante for temaet "kontroll og overvåkning av (/på/med) Internett"

Fem teknologiske/metodeorienterte perspektiver på kontroll og overvåkning

Interception	Filtrering	Trafikkdata	Adferdsdata	Sikkerhetstiltak
Oppfangning (en parallell til avlytting)	Innholds-kontroll, sensur	Logge; IP-adresser, når, hvor	Registrere; brukers valg og handlinger	Hindre angrep, regulere tilgang osv.

- Disse fem perspektivene brukes gjennomgående i hele denne forelesningen
  - Bedre oversikt enn *av/med/på* (innhold/arena/verktøy) -perspektivet
  - Disse perspektivene er i prinsippet felles for ulike Internett-tjenester: Web-publiserings, e-forvaltning og e-handel, e-post, chat, news etc.
- Men (som alltid...): "Fem kategorier" er ingen fasit, og grensene er ikke absolutte. Det er bare et pragmatisk valg for denne disposisjonen

Noen "rettslige stikkord"

Interception	Filtrering	Trafikkdata	Adferdsdata	Sikkerhetstiltak
<i>Straffe-prosess</i> krav til at det foreligger (tilstrekkelig alvorlig) mistanke	<i>Ytrings-friheten</i> , (og dens grenser) offentlighets-prinsippet styringsrett (i arbeidsgiver-forhold etc.)	<i>Ekoloven</i> fra 2003 (+ straffeprosess) Utgangspunkt i flere EU-direktiver ("e-kompakken"). Datalagrings-direktivet fra 2006	<i>Pol § 21</i> (om person-profiler) Også mer generelt er bestemmelser i pol relevante	<i>Ulike regler</i> Svært ofte er <i>Pol § 13</i> , med <i>pol</i> kapittel 2, mest relevant (<i>Sikkerhetslov</i> med forskrift, for det som gjelder rikets sikkerhet)

Noe om typiske aktører

	Interception	Filtrering	Trafikkdata	Adferdsdata	Sikkerhetstiltak
Hvem overvåker?	Politiet. Sivil og militær etterretning + hackere?	"Lite åpne regimer" + etterretning? + foreldre + arb.givere?	ISP Utleverer til politi i etterforskning	Systemeier/ ansvarlig for tjenesten. Annonsører	Systemeier/ ansvarlig for tjenesten + NSM/NorCert for VDI
Hvem overvåkes	Må være konkret mistenkt for noe alvorlig	Kan variere - Alle? - Mistenkelige? - "sarte sjeler"?	Alle!	Alle (men særlig kunder og ofte tilskjevende brukere)	Bruker/ kunde Mulige hackere
Hvem kan være "typisk bad guy"?	Terror-mistenkte, Organisererte kriminelle	Oppviglere "Moralsk fordervede" Kriminelle	Kriminelle	Annonsører o.l. hvis de tar for lite hensyn til personvernet)	Hackere. Utro tjenere

Noen (sterkt forenklete) "skalabetraktninger"

	Interception	Filtrering	Trafikkdata	Adferdsdata	Sikkerhetstiltak
Inngrep i brukers personvern	Høy	Høy	Middels	Middels	Lav
Brukerens viten om at overvåkning skjer	Lav	Høy	Lav	Lav	Middels
Spesifikk sammenheng med Internet-teknologi	Lav	Middels	Middels	Høy	Høy

Noen internasjonale perspektiver

Interception	Filtrering	Trafikkdata	Adferdsdata	Sikkerhets-tiltak
<p>Sterk opptrapping i USA etter 2001, NSA</p> <p>Rykket ubehagelig nær?</p> <p>Svenske "FRA-loven" i 2008</p> <p>Kripos deltar i internasjonalt samarbeid</p>	<p>Kritikk mot Google™ for å gi etter for krav fra Kina om å filtrere ut innhold</p> <p><i>Europa</i>; påvirke ISP-er, samarb. offentlige mynd.</p> <p><i>USA</i>; påvirke sluttbrukerledd, filtreringsbehov tolket av private</p>	<p>Del av debatten om <i>lagringsdirektivet</i>.</p> <p>Tilspisset debatt</p> <p>- Mange motstandere, fra temmelig forskjellige miljøer</p> <p>- Har også blitt et spørsmål om saken er "verdt å bruke veto på"</p>	<p>Enighet om at <i>teknologien</i> bør støtte valgfrihet</p> <p>Lite samspill internasjonalt på politisk og rettslig nivå</p>	<p>Internasjonale <i>standarder</i>, nasjonale eller private <i>løsninger</i></p> <p>I noen sjeldne tilfeller vil sikkerhetsløsninger og -behov kunne <i>begrense</i> internasjonal kommunikasjon</p>